

Kiejtési útmutató

Az uráli nyelvekben számos olyan magán- és mássalhangzó van, melyek vagy hiányoznak a magyar hangrendszerből, vagy másképpen jelölik őket, mint a magyar helyesírásban. A hangok jelölése még az egyes nyelveken belül sem egységes. A tudományos kiadványokban különböző elvek érvényesülnek, melyeket befolyásolnak az éppen aktuális nyomdatechnikai lehetőségek is. Jelen kötet szerzői a nyelvi példákat többnyire abban a formában közölték, ahogyan a forrásokban szerepelnek.

Az uráli nyelvek hangjainak jelölésére a 20. század elején Eemil Nestor Setälä finn nyelvész kidolgozott egy rendszert, melyet a tudományos kiadványokban kisebb változtatásokkal ma is használnak (FUT). Ez a rendszer a latin ábécén alapul. A különböző fonetikai sajátosságokat mellékjelek jelzik, valamint használatba került néhány görög betű is.

A kötetünkben előforduló betűjelek az alábbi táblázatban szerepelnek. Két grafémátípust nem tüntettünk föl külön: a betű fölötti kis félkörrel jelölt rövid magánhangzókat (pl. *ä, ö*), valamint a betű fölötti vízszintes vonallal jelölt hosszú magánhangzókat (pl. *ā, ō*). Bizonyos hangokra több graféma is használatos, ezeket egymás mellett, egy cellában közöljük.

<i>a</i>	A magyarral ellentétben nem ajakkerekítéses (labiális), hanem ajakréses (illabiális) hang, mint az ismertebb európai nyelvekben.
<i>ǎ, ɔ</i>	Alsó nyelvállású (nyílt) ajakkerekítéses hang, nagyjából a magyar <i>a</i> és <i>o</i> között.
<i>ä</i>	Alsó nyelvállású (nyílt) hang, a magyar rövid <i>e</i> -nek felel meg.
<i>ə</i>	Szuperrövid magánhangzó, hangszíne a hangkörnyezethez igazodik.
<i>â</i>	A szuperrövid magánhangzó hátulképzett (veláris, mély) párja a mariban.
<i>y, j, ĭ</i>	Felső nyelvállású hátulképzett (veláris, mély) hang, ajakkerekítés nélkül ejtett <i>u</i> (mint az oroszban az <i>ы</i>)
<i>õ</i>	A lív és az észti helyesírásban a hátulképzett, ajakkerekítés nélküli, felső, ill. középső nyelvállású magánhangzó betűjele.
<i>e</i>	Középső nyelvállású, hátulképzett (veláris, mély) hang, az <i>e</i> veláris párja a komiban.
<i>ø</i>	Az <i>ö</i> felé hajló <i>o</i> a kazimi hantiban.
<i>é</i>	Egyes manysi forrásokban az <i>ə</i> hangot jelöli.
<i>ɜ</i>	Meghatározhatatlan magánhangzó a rekonstrukciókban.
<i>s</i>	A magyar <i>sz</i> hang megfelelője.
<i>š</i>	A magyar <i>s</i> hang megfelelője.
<i>č</i>	A magyar <i>cs</i> hang megfelelője.
<i>ć</i>	A magyar <i>c</i> lágyabban ejtett párja.
<i>ǰ</i>	A magyar <i>dzs</i> hang megfelelője az udmurtban.
<i>ž</i>	A magyar <i>zs</i> lágyabban ejtett párja a komiban; a magyar <i>z</i> és <i>zs</i> közötti „pösze” réshang.
<i>ǰ'</i>	A magyar <i>dzs</i> lágyabban ejtett párja a komiban.
<i>χ, x</i>	A <i>k</i> helyén képzett zöngétlen réshang, hasonló a magyar <i>doh</i> , <i>potroh</i> szóban ejtett hanghoz.
<i>γ, γ</i>	Az előző zöngés párja, a <i>g</i> helyén képzett zöngés réshang.
<i>ð, ð</i>	Két fog között képzett zöngés réshang, hasonló az angol <i>the</i> névelőben ejtett hanghoz.
<i>θ</i>	Két fog között képzett zöngétlen réshang, hasonló az angol <i>thing</i> 'dolog' szóban ejtett hanghoz.
<i>ŋ</i>	A <i>g</i> helyén képzett nazális hang, hasonló a magyar <i>hang</i> szóban az <i>n</i> helyén ejtett hanghoz.

<i>n</i>	Az <i>n</i> hang ejtésekor a nyelvnek csak hegye érinti a fogínyt.
<i>t'</i>	A magyar <i>ty</i> megfelelője.
<i>n'</i>	A magyar <i>ny</i> megfelelője.
<i>s'</i>	A magyar <i>sz</i> lágyabban ejtett párja; a magyar <i>s</i> és <i>sz</i> közötti „pösze” réshang.
<i>l'</i>	A magyar <i>l</i> lágyabban ejtett párja; a palóc nyelvjárás <i>ly</i> hangjának megfelelője.
<i>l, ʌ</i>	Az <i>l</i> hang zöngétlen réshangú párja a kazimi és a szurguti hantiban.
<i>R</i>	Az <i>r</i> hang zöngétlen változata a színjai hantiban.
<i>q</i>	A keleti hantiban a <i>k</i> hang veláris magánhangzók környezetében ejtett mély párja. Kissé hátrébb képződik, mint a magyar <i>k</i> .
<i>ʔ</i>	Az ún. gégezárhang jele a szamojéd nyelvekben.
<i>p'</i>	A magyar <i>p</i> lágyabban ejtett párja a nyenyecben.
<i>w</i>	Két ajakkal képzett zöngés réshang.